

Posudek oponenta diplomové práce

Diplomant Jan Štefánek si ve své diplomové práci *Rok 1945 v Havlíčkově Brodě* uložil za hlavní cíl zachytit události konce války, což vyjádřil následovně: „*Základem této práce je kapitola, věnující se květnovému povstání v tomto regionu, ale tuto část práce bych nemohl nikdy napsat, kdybych neprostudoval velmi podrobně archivní prameny a fotodokumentaci, která se týká odboje a záležitostí s odbojem spojených. Jen tak jsem se mohl v dalších částech věnovat hlavní náplni této práce. Cílem zde bylo podat přesný obraz odbojových hnutí na Havlíčkovobrodsku a ukázat tak čtenáři, že i zde vykazovaly různé odbojové organizace i jednotlivci velkou činnost a dokázali tak narušit německý systém. Květnové povstání v této oblasti bylo velmi komplikovanou záležitostí a nevyvíjelo se v celém okrese stejně. V některých oblastech byla působnost partyzánských skupin velmi citelná, jinde byla jejich činnost naprosto minimální. Toto se později ukázalo jako rozhodující a hybný faktor celého povstání. O průběhu povstaleckých akcí rozhodoval také přístup vůdců povstání a v neposlední řadě také přítomnost a složení německých jednotek v dané oblasti.*“

Jedním z nejdůležitějších mezníků moderních světových dějin je konec 2. světové války v roce 1945. Právě tato přelomová událost dlouhodobě usměřňovala změny pohledů na svět, který se pak plně projevil v celém spektru přístupů na jednotlivé aspekty následného vývoje. Jednalo se o aspekty politického, vojenského, ekonomického, hospodářského, technického, sociálně-kulturního, ale konce konců i filozofického pohledu na svět. Svět po druhé světové válce již nikdy nebyl jako předtím, protože na jejím konci se objevila tzv. superzbraň = nejstrašlivější zbraň v podobě atomové bomby použitá na Japonsko. A ve stínu nukleárního hříbu žije lidstvo nejen v letech tzv. „studené války“, ale bohužel i dosud!

Diplomant uvádí následující důvody pro sepsání své práce: „*Každá doba má své kouzlo a ani já jsem neodolal a rozhodl se napsat o této době svojí diplomovou práci. Nevolil jsem náhodně. Dvacáté století mne zajímá jako celek a konflikty, odehrávající se v tomto století, ovlivňovaly světovou politiku ještě na jeho konci. Když k tomu připočtu i jistou dávku „patriotismu“, byla moje volba vcelku jasnou záležitostí. V Havlíčkově Brodě jsem se totiž narodil a až do svých 18 let jsem v něm pravidelně pobýval, a proto mám k tomuto městu jistá pouta.*“

DP je poměrně úzce časově ohraničena léty 1939–1945. Počátečním mezníkem práce se stal rok 1939, resp. 15. březen 1939, tedy den okupace našich území německými vojsky a následné vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Současně si diplomant zadal úkol, kterým bylo představení města Havlíčkův Brod. Jeho cílem přitom bylo ukázat město jak v jeho nynější podobě, tak se stručně zmínit o jeho bohaté historii. Přitom chtěl, aby si každý, kdo tuto práci bude číst, uvědomil, že se nejedná jen o malé okresní město, ale že je to město starobylé s velmi bohatou historií a může každému návštěvníkovi učarovat tak, jako učarovalo jemu samotnému. Druhé datum, rok 1945, není ohraničeno tak přesně jediným dnem. Poslední kapitola DP se proto neuzavírá s květnovým koncem války v Evropě, ale pokračuje pohledem do dalších měsíců roku a věnuje se každodennímu životu obyvatel města bezprostředně po skončení válečných hrůz, včetně snahy představit poválečný život obyvatel města, jejich starosti s obnovou částečně poničeného města, správu města, kulturní akce atd. v prvních poválečných měsících roku 1945.

Celá DP je autorem rozčleněna do devíti základních částí. V *1. Úvodu* (s. 10-17) je proveden pečlivý rozbor použité literatury a pramenů, zejména publikaci autorů J. Sochra a M. Sochrové *Havlíčkův Brod a staletí*. Od stejných autorů knihu *Havlíčkův Brod a okolí*. Tyto knihy však byly koncipovány spíše formou rozšířených turistických průvodců. Velikým pomocníkem v celé DP mu byl *Sborník Havlíčkovobrodsko v národním odboji 1914-1918 a 1939-1945*. Ten byl vydán v roce 1946 díky ONV v Havlíčkově Brodě (prof. Fr. Neuwirth

Mitrovský s kolektivem). Sborník popisuje každodenní život občanů za obou světových válek, líčí útrapy obyvatel odvečených do Říše a koncentračních táborů, podrobně se věnuje jak ilegální činnosti obyvatel města, tak lidí z celého okresu. Velmi podrobně jsou zmíněny i popravby občanů města v květnu 1945. Sborník navíc obsahuje velmi bohaté fotografické přílohy. Vzhledem k tomu, že byl sepsán v roce 1946, nebyl ještě znehodnocen ideologickou částí, jako tomu bylo u knih vydaných v letech šedesátých a sedmdesátých, se kterými se diplomant v hojně míře při studiu tématu setkával a které pro účel práce byly naprosto nepoužitelné. Z další literatury použil knihu J. Frajdla *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*. Třebaže byla sepsána v sedmdesátých letech, udržela si potřebný standart a její ideologická část se omezila na minimum. Pro systém německé protektorátní justice použil knihu C. Moravčíka *Organizace soudnictví Protektorátu Čechy a Morava*, dále knihu M. Koubského *Osvobození Havlíčkovobrodská sovětskou armádou*, Fr. Ťopka *Za nás umírali*, Fr. Černého *Z Vysočiny na křídla RAF*. K problematice partyzánského hnutí na Havlíčkovobrodsku práci K. Kvaše *Partyzánské hnutí na Havlíčkovobrodsku*, publikace Fr. Drašnera *Krvavá lázeň v Kobylím dole* a kniha Z. Jelínka *Leškovice – z historie partyzánské brigády Mistr Jan Hus*. K obecným poznatkům ohledně Protektorátu využil knihu P. Maršálka *Protektorát Čechy a Morava* a knihu autorské dvojice J. Kuklíka a J. Gebharta *Dramatické i všední dny Protektorátu*. Z archivních pramenů patřičně použil dostupný a dochovaný materiál, nacházející se v Okresním archivu v Havlíčkově Brodě a v Okresním archivu v Pelhřimově, který tak nahradil zcela nepřístupný zajímavý materiál v soukromém držení, jehož zveřejnění, byť jen v rámci DP, jeho majitelé zabránili. V SOkA Havlíčkův Brod se jednalo o fond *Soudobá dokumentace*, který obsahuje nařízení tehdejších protektorátních úřadů, hlášení četnických stanic, vyhlášky o zbraních, obsahuje také dokumenty, které se týkají výstavby letiště v Havlíčkově Brodě, nařízení o pohybech a evidenci židovského obyvatelstva, soupisy psacích strojů, obsahuje vzorky odbojových letáků a tiskovin, oběžníky, říšské vyhlášky, jízdní řády, dokonce také protiněmecké říkanky a pamflety, záznamy z doby květnového povstání, výpovědi účastníků odboje a hlášení a popravách z května 1945. Tento pramen je velmi důležitý, neboť mu umožnil nahlédnout do systému protektorátní agendy z německé strany a zároveň přes ní nahlédnout do životů občanů a jejich každodenních strastí a povinností. Druhým největším pramenem byl fond *Fotodokumentace*. Tento fond obsahoval obrovské množství dobových fotografií. Fotografie pocházejí z let 1936–1938 a týkají se výstavby letiště v Havlíčkově Brodě, dále z dob okupace - příjezd německých vojsk a jejich pochod na náměstí. Následují fotografie z let 1940–1944, těch je ovšem velmi málo. Nejvíce je fotografií z roku 1945, tedy z konce druhé světové války. Prostudoval fond *MNV Havlíčkův Brod (1930) 1945–1990* a fond *MNV Chotěboř*. V Okresním archivu v Pelhřimově uložené *Presidiální spisy z let 1941–1945*. Následovaly regionální tiskoviny, ať už dobové či současné, noviny *Havlíčkův Kraj* a *Svobodný Havlíčkův Kraj*. Z metodologického hlediska se diplomant zaměřil na několik postupů. Z obecně vědního hlediska je v práci samozřejmě využita metoda indukce a dedukce, zvolil diachronní přístup - chronologický přehled od roku 1939 až do podzimu 1945. V práci použil metodu komparace, retrospektivní postup. Význam oral history pro práci byl zklamáním, pamětníci oněch dob, kteří se dnešních dní dožili, vypovídali naprosto protichůdné informace a jejich vzpomínky byly ovlivněny více četbou literatury než jejich vlastními zážitky, prožitky a pohledy. A proto nakonec autor jejich informace nepovažoval za dostatečně validní, aby byly součástí předkládané práce.

Druhá kapitola nazvaná *Stručná historie Havlíčkova Brodu* (s. 18-28), obsahuje podkapitoly: 2.1. Současnost, 2.2. Založení města, 2.3. Soudnictví, 2.4. Vývoj do Bílé hory, 2.5. Vývoj v 17.–18. století, 2.6. Vývoj v 19. století, 2.7. Vývoj ve 20. století, přehledně zachycuje vývoj města v chronologickém pohledu. Třetí kapitola *Protektorát v Německém Brodě* (s. 29-41) obsahuje dvě podkapitoly: 3.1. Německý Brod v letech 1938–1945, 3.2. Persekuce Židů v Německém Brodě za druhé světové války a přibližuje dobu Protektorátu v Havlíčkově (Německém) Brodě od jeho vzniku po okupaci našich zemí až po jeho zánik v roce 1945. Čtvrtá kapitola *Letci a Německý Brod* (s. 41-65) má čtyři podkapitoly: 4.1.

Německá armáda v roce 1945, 4.2. Letiště v Německém Brodě 1937–1945, 4.3. Poslední dny stíhací eskadry JG 52, 4.4. Portréty letců obou stran se věnuje stavu německé armády, která se nacházela na území našeho státu v roce 1945, kapitola sleduje i poslední dny nejlepší německé stíhací eskadry (jednotky JG 52), jejíž zánik byl spojen právě s městem Havlíčkův Brod. Součástí této kapitoly je vzpomínka na české i německé letce, jejichž osud byl spjat s Havlíčkovým (Německým) Brodem. Čeští letci byli rodáci z Havlíčkova Brodu a blízkého okolí, němečtí letci byli vybraní příslušníci JG 52, jejichž letecká aktivita nad Havlíčkovým Brodem byla prokázána. Pátá kapitola *Odboj* (s. 66-84) má osm podčástí: 5.1. Ilegální odbojová činnost na Havlíčkobrodsku – nekomunističtí odbojáři, 5.2. komunističtí odbojáři, 5.3. členové spolku Sokol, 5.4. hasičský odboj, 5.5. Německobrodská nemocnice v boji proti okupantům, 5.6. železničáři v odboji, 5.7. jednotlivci, 5.8. Legionáři v boji proti fašismu. Je věnována odbojovým hnutím, jejichž aktivita byla za dob okupace na Havlíčkobrodsku zaznamenána. Tento odboj autor dále rozčlenil na nekomunistický, komunistický, sokolský, hasičský, zdravotnický, železničářský, jednotlivců a legionářský. Toto členění použil záměrně, neboť starší literatura z éry komunistického Československa měla ve zvyku uvádět pouze odboj komunistický a odbojovou činnost jiných stran většinou přešla jednou či dvěma větami. Rozhodně neprávem, neboť ostatní strany a odbojové organizace také velmi podstatnou měrou přispěly k porážce okupantského režimu v Protektorátu. Šestá kapitola *Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku* (s. 85-89) je věnována partyzánskému odboji, který byl v okolí Havlíčkobrodsku velmi aktivní a činný. Sedmá kapitola *Květen 1945* (s. 90-111) má pět podkapitol: 7.1. Havlíčkův Brod, 7.2. Masové hroby v Hurtově háji u Věže a Rozkošská stráž v Havlíčkově Brodě, 7.3. Povstání v Chotěboři, 7.4. Povstání v Přibyslavi, 7.5. Povstání v Ledči nad Sázavou. Je jádrem práce a popisuje květnové povstání občanů Havlíčkova Brodu a jeho okolí. Její specifikum tkví ve srovnání průběhu povstání ve čtyřech různých městech havlíčkobrodského okresu. Situace byla v těchto místech diametrálně odlišná co se přírodních podmínek týče, lišila se také hustotou komunikací, počtem partyzánských jednotek a také počtem a složením německých jednotek. Osmá kapitola *Poválečné události v Havlíčkově Brodě* (s. 112-125) uzavírá celou práci, která nekončí zároveň s koncem válečných operací na našem území, ale snaží se podrobně zachytit každodenní život občanů města po ukončení 2. světové války v Evropě. Zabývá se rekonstrukcí města, kulturním a společenským životem obyvatel a popisuje politické spektrum řídicích orgánů města.

Závěr (s. 126-128) přináší některá shrnutí a připomenutí a zhodnocení dosažených poznatků, včetně výhledů dalšího možného bádání. Na s. 127 doslova uvádí: „*Co ze studia vyplynulo, byla hektičnost této doby. Jakékoliv provinění proti německým okupantům bylo přísně potrestáno mučením, koncentračním táborem či popravením. Proto mne velmi udivily počty členů jednotlivých odbojových organizací a také dnes už téměř nevídaná obětavost jejich členů položit za službu vlasti i vlastní život pokud to bude nutné. Ale pokud bychom byli objektivní, i tehdy existovali lidé, kteří neváhali za drobné výhody zrazovat svoje blízké, sousedy či kamarády. Každá doba měla svá specifika, ale tato byla dle mého názoru opravdu hodně vyhraněná. Přínos této práce vidím především v objasnění specifické květnové situace na Havlíčkobrodsku a vývoje města po skončení 2. světové války. Tato práce měla v úmyslu zaplnit prázdné místo v historii Havlíčkova Brodu. Na toto téma nebyla nikdy předtím napsána jediná kniha či odborné dílo. Jedinou prací z tohoto období byla výše zmiňovaná diplomová práce z roku 1971 na téma Partyzánské hnutí na Havlíčkobrodsku. Další východiska vidím zejména v pokračování této práce, neboť politické změny, které proběhly v roce 1945 byly naprosto nevýznamné ve srovnání s volbami v roce 1946. Tyto volby vyhrála KSČ. Vliv KSČ je na Havlíčkobrodsku velmi silný i dnes v roce 2006, 17 let po Sametové revoluci. Tato strana získává ve volbách na Vysočině za poslední roky většinu hlasů.*“

Poznámkový aparát je uváděn pod čarou. Zahrnuje poznámky převážně odkazovací, poznámky vysvětlovací pak v menší míře. Za textovou částí je uveden seznam použitých pramenů a literatury. Následuje seznam zkratk a přílohová část. Diplomant se ve své práci

dokázal velice zdařile vypořádat s náročností tématu, jeho diplomová práce je přínosná i pro velké množství důležitých, leč mnohdy neprávem opomíjených informací a z toho vystupujících vazeb, vztahů a souvislostí. Důležité je, že obsahuje vlastní badatelskou činnost diplomanta (z archivních materiálů, ze kterých sám nafotil, jak uvádí v poznámce pod čarou č. 338 „celkem 2,514 Gb fotografií, ale po zvážení jsem zařadil pouze malé torzo z tohoto počtu, neboť by tím práce neúměrně narostla na úkor textové části.“ Toto jeho rozhodnutí, i když nebylo vůbec jednoduché, protože bylo spojeno s odvržením velkého množství investovaného času, materiálů atd., ale znamenalo závažný předěl v průběhu vlastní práce a nakonec přispělo k úspěšnému dokončení celé diplomové práce). Předložená DP tak není jen pouhým historickým a chronologickým přehledem dat, osob, událostí, ale současně přináší i své vlastní a osobité hodnocení diplomanta. Prameny tentokrátet netvoří jen archivní materiály, ale také náležitá literatura a dobový tisk. Tím se podařilo úspěšně eliminovat selhání pamětníků v oral history. Také v seznamu pramenů a literatury, neshledávám žádných nedostatků či chyb. Autorův text i výklad je celkem přehledný (přínosem je, že se podařilo minimalizovat počty tiskových chyb a překlepů), přílohy uvedené na konci DP (reprodukce v počtu 27 stran textových příloh a černobílých fotografií), jej velmi vhodně a kvalitně doplňují.

Konstatuji proto, že autor zásady historikova řemesla řádně zvládl, včetně přesně provedeného poznámkového aparátu. Také formální stránka je, vzhledem k stránkovému rozsahu, bez podstatných vad na kráse.

S potěšením předloženou diplomovou práci doporučuji k obhajobě a hodnotím známkou **v ý b o r n ě**.

České Budějovice 21.8.2006

PhDr. et PaedDr. Jiří DVOŘÁK, Ph.D., v. r.